

M299278

OLIVIER GUEZ

MENGELEHO

ZMIZNUTIE

MARENČIN PT

OLIVER GUEZ
MENGELEHO ZMIZNUTIE

MARENČIN PT

Vydanie knihy z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

© Olivier Guez, 2017

© Editions Grasset & Fasquelle, 2017

Slovak edition © Marenčin PT, spol. s r. o., 2018

Jelenia 6, 811 05 Bratislava, Slovakia

www.marencin.sk marencin@marencin.sk

Cover & layout © Marenčin Media, s. r. o.

Translation © Terézia Golasová, Albert Marenčin

Jazyková úprava Mária Stanková

739. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-0137-3 (viaz.)

ISBN 978-80-569-0138-0 (ePDF)

ISBN 978-80-569-0139-7 (ePub)

*Venované pamiatke Ady a Giuditty Spizzichinových,
Grazie Di Segniovej a Rossanny Calòovej*

*„Ty, čo si ublížil prostému mužovi
Smial si sa pri pohľade na jeho utrpenie
Nemysli si, že si v bezpečí
Básnik nezabúda“*

Czesław Miłosz¹

PRVÁ ČASŤ

PAŠA

*„Šťastie je len v tom, čo sa hýbe
a zločin je jediné, čo je v pohybe;
cnosť... nikdy nemôže viesť k šťastiu.“*

Sade²

1.

Lod' *North King* čerí bahnistú vodu rieky. Pasažieri sa už od svitania tlačia na palube a hľadia na obzor. Odkedy prvé odrazy prístavných žeriavov a červených skladov prenikajú cez hmlu, Nemci si pospevujú vojenské piesne, Taliani sa prežehnávajú a Židia sa modlia. Mrholí. Páry sa bozkávajú. Lod' po troch týždňoch plavby pristála v Buenos Aires. Helmut Gregor osamelo postáva a opiera sa o zábradlie na palube.

Dúfal, že nejaké eso z tajnej polície ho vyzdvihne a vyhne sa nepríjemným colným náležitostiam. Keď sa nalodil v Janove, poprosil Kurta o láskavosť. Predstavil sa ako vedec, špičkový genetik, ponúkol mu peniaze (Gregor má veľa peňazí), ale pašerák len s úsmevom pokrčil plecami, že taký pas fasujú iba najvyššie šarže, hodnostári starého režimu. Zriedka kapitán SS. Ale sľúbil mu, že sa naňho môže spoľahnúť, že pošle telegram do Buenos Aires.

Kurt si strčil peniaze do vrečka, ale žiadne eso sa neukázalo. A tak Gregor trpezlivo čakal spolu s ostatnými emigrantmi v obrovskej hale argentínskej colnice. Pevne stískal svoje dva kufre, jeden veľký a jeden malý, a premeriaval si okolitých príst'ahovalcov z Európy. Dlhé rady elegantných aj zanedbaných neznámych, ktorých sa počas cesty toľko stránil. Gregor sa radšej pozeral na oceán a hviezdy alebo si čítal vo svojej kabíne nemeckú poéziu. Prehodnocoval posledné štyri roky života, odkedy ušiel pred katastrofou z Poľska v januári 1945 a zamiešal sa do Wehrmachtu, aby unikol z pazúrov Červenej armády; ako bol niekoľko týždňov internovaný v americkom väzenskom tábore,

ako ho prepustili, keďže mal falošné doklady na meno Fritz Ullmann, ako sa skrýval na malej farme v Bavorsku neďaleko Günzburgu, svojho rodného mesta, ako tu tri roky kosil seno a triedil zemiaky pod menom Fritz Hollmann, ako pred dvoma mesiacmi, na Veľkú noc, ušiel cez Dolomity po lesných cestičkách pašerákov, ako prišiel do Talianska, do Južného Tirolska, kde sa z neho stal Helmut Gregor; a Janov, kde Kurt s talianskymi a argentínskymi úradmi vybavil, že sa nakoniec nalodil.

2.

Utečenec ukázal colníkovi pas od Medzinárodného červeného kríža, povolenie na vstup a vízum: Helmut Gregor, stosedemdesiatštyri centimetrov, zelenohnedé oči, narodený 6. augusta 1911 v obci Termeno alebo nemecky Tramin v južnom Tirolsku, nemecký občan talianskej národnosti, katolík, vyučený mechanik. Adresa v Buenos Aires: ulica Arenales číslo 2460, štvrť Florida, bytom u Gerarda Malbranca.

Colník mu kontroluje batožinu, starostlivo zložené oblečenie, portrét jemnej blondínky, zopár kníh a nejaké operné platne, potom sa však prekvapene zatvára pri pohľade na obsah menšieho kufríka: injekčné striekačky, poznámkové zošity, anatomické náčrty, krvné vzorky, sklenené doštičky. Pri mechanikovi je to podivné. Zavolá prístavného lekára.

Gregor sa trasie. Neuveriteľne riskoval, aby zachránil túto kompromitujúcu aktovku, výsledky rokov a rokov výskumu nevyčísliteľnej hodnoty. Celý svoj život, ktorý musel narychlo zanechať pri úteku z Poľska. Keby ho chytili Rusi, na mieste by ho popravili. Cestou na západ na jar roku 1945, počas veľkej porážky Nemecka, zveril aktovku do opatery jednej zasvätenej zdravotnej sestre. Neskôr, po strastiplnej ceste a po prepustení z amerického tábora, po troch týždňoch na nohách, sa mu ju podarilo nájsť vo východnom Nemecku v sovietskej zóne. Následne ju odovzdal Hansovi

Sedlmeierovi, priateľovi z detstva a dôverníkovi v továrni jeho otca. Pravidelne sa s ním stretával v lese pri farme, kde sa tri roky skrýval. Gregor by bez svojej aktovky Európu nikdy neopustil: Sedlmeier mu ju odovzdal pred odchodom do Talianska aj s tučnou obálkou. A teraz tu nejaký idiot so špinavými nechtami všetko zničí, premýšľa Gregor, zatiaľ čo prístavný lekár kontroluje vzorky a poznámky v švabachu. Lekár ničomu nerozumie, spýta sa Gregora čosi po španielsky a po nemecky. Mechanik im vysvetľuje, že je popri práci amatérsky biológ. Dvaja muži sa na seba pozerú a lekár, ktorý už chce ísť konečne na obed, naznačí colníkovi, že ho môže nechať prejsť.

A tak sa 22. júna 1949 stáva Argentína novým útočiskom Helmuta Gregora.

3.

V Janove mu Kurt sľúbil, že ho v prístave bude čakať nemecký lekár a vezme ho do Malbrancovho domu. Oklamal ho.

Gregor sa pomaly prechádzal v daždi. Jeho kontakt asi iba uviazol v dopravnej zápche. Hľadel na nástupištia, na hemžiacich sa robotníkov, pozoroval rodiny, ktoré sa po dlhom čase zase stretli a odchádzali s úsmevmi na tvárach. Hľadel na kopy kože a zväzky vlny vynárajúce sa z priestorov nákladných lodí. Po nemeckom lekárovi ani chýru ani slychu. Gregor sa pozrel na hodinky. Siréna chladiarenského plavidla hučala, Gregor bol nervózny a váhal, či sa má sám vybrať do Malbrancovho domu. Nakoniec sa rozhodol, že ešte počká. Bude to opatrnejšie. Čoskoro v dokoch zostal ako posledný spomedzi cestujúcich lode *North King*.

Dvaja z Kalábrie, naložení ako muly, mu ponúkli, nech si spolu vezmú taxík. Gregor bol sám prekvapený, že nasledoval tých dvoch všivákov. Prvý deň v Južnej Amerike nechcel zostať sám, okrem toho aj tak nemal kam ísť.

V hoteli Palermo sa delil o izbu bez umývadla a záchoda so svojimi spoločníkmi, ktorí sa mu posmievali: Gregor, rodák z Južného Tyrolska, a nevie po taliansky ani ceknúť. Preklíňal svoj výber, ale nič sa nedá robiť, prijal od nich niekoľko plátok cesnakovej klobásy a zaspal opitý, s aktovkou bezpečne zakliesnenou pri stene, dobre ukrytou pred zvedavými pohľadmi oboch mužov.

Hned' ráno sa dal do práce. U Malbranca nikto nebral telefón, zavolať si teda taxík a cestou do tichej uličky vo štvrti Florida sa zastavil na stanici a odložil si svoj malý kufrík do bezpečnostnej skrinky. Gregor zazvonil pri vchode do priestrannej neokoloniálnej vily. Vrátil sa o hodinu neskôr a znova zazvonil. Potom ešte trikrát márne zatelefonoval z neďalekej kaviarne.

Pred odchodom z Janova mu dal Kurt druhý kontakt v Buenos Aires, na nemeckého podnikateľa Friedricha Schlottmanna, vlastníka prekvitajúcej textilnej spoločnosti. V roku 1947 financovala Schlottmannova spoločnosť presťahovanie lietadiel a inžinierov zo vzdušných síl cez Škandináviu. „Je to vplyvný mocný muž, môže vám pomôcť nájsť si prácu a nových priateľov,“ povedal Kurt.

Gregor sa vybral do centrály firmy Sedalana, požiadal o stretnutie so Schlottmannom, a dozvedel sa, že Schlottmann je celý týždeň na dovolenke. Gregor však bol neodbytný. Na veľké naliehanie ho sekretárka poslala za manažérom ľudských zdrojov. Bol to napoly Nemec, napoly Argentínčan, v károvanom obleku, a jeho ponuka sa Gregorovi okamžite znepestila. Gregor bol predsa prinajmenšom kandidát na vedúcu pozíciu, no mladý muž s naolejovanými vlasmi mu ponúkal prácu „veľmi čestného“ zamestnanca: čistiť vlnu, ktorú každý deň privážajú z Patagónie, ako je zvykom pre súdruhov, ktorí práve prišli do krajiny. Gregor sa musel ovládnuť, aby sa na toho drzého sopliaka neboril. On, syn z dobrej rodiny, s dvoma doktorátmi, z antropológie a medicíny, aby česal ovce

s indiánmi a mesticmi pri výparoch z jedovatých chemikálií, to všetko desať hodín denne na nejakom zabudnutom predmestí Buenos Aires? Gregor tresol dverami kancelárie a zaprisahal sa, že keď sa vráti do Európy, pomstí sa Kurtovi.

5.

Gregor popíjal malinovku a rozmýšľal. Nájde si robotu, každý deň sa naučí sto slov po španielsky, nájde Malbranca, bývalého agenta Abwehru v operácii Bolivar nacistickej kontrarozviedky počas vojny; bude trpezlivý a vydrží bývať s dvoma neznesiteľnými Kalábrijcami, aj keď by si mohol dovoliť pohodlný hotel. Dialektu južanov nerozumel ani slovko, okrem toho, že sú fašisti a veteráni z vojny v Abesínii. Vojaci ho nezradia, takže bude najlepšie držať sa v úzadí a vytážiť z toho maximum, lebo kto vie, čo prinesie budúcnosť. Gregor bol vždy opatrný.

Avellaneda, La Boca, Monserrat, Congreso... Rozložil si mapu, aby sa oboznámil s topografiou Buenos Aires. Cítil sa malý a bezvýznamný ako figúrka na šachovnici. On, pred kým sa ešte nedávno triasla celá ríša. Gregorovi sa cnelo za inou šachovnicou. Nekonečné baraky, plynové komory, krematóriá, železnice, kde prežil svoje najlepšie roky v úlohe inžiniera rasy, v zakázanom meste, obklopený všadeprítomným zápachom spáleného mäsa a vlasov, obohanom ostnatým drôtom a strážnymi vežami. Na motorke, bicykli či na aute sa premával medzi anonymnými tieňmi, neúnavný kanibalistický frajer, čižmy, rukavice, nablýskaná uniforma, ležérne naklonená čiapka. Pozrieť sa mu do očí či hovoriť s ním bolo zakázané; báli sa ho dokonca aj ostatní esesáci. Na rampe, kde triedili Židov z celej Európy, bývali všetci okrem neho opití, no on bol vždy triezvy a s úsmevom si popískoval árie z *Toscy*. Človek nikdy nesmie prepadnúť emóciám. Súcit je slabosť: jediným mávnutím paličky spečatil osud svojich obetí, vľavo okamžitá smrť v plynovej komore, vpravo pomalá smrť, nútené práce alebo jeho laboratórium,

najväčšie na svete, ktoré zásoboval „primeraným ľudským materiálom“ (trpaslíci, obri, mrzáci, dvojčatá) každý deň s príchodom ďalšieho transportu. Injekcia, meranie, krvácanie; skalpel, smrť, pitva: mal k dispozícii celú zoologickú detí ako pokusných králikov, s cieľom odhaliť tajomstvo zrodu dvojčiat, aby mohol vyrábať nadľudí a čo najviac zvýšil plodnosť nemeckého národa a jedného dňa naplnil roľníkmi a vojakmi východné územia, ktoré vyčistia od Slovanov a ochráni severskú rasu. Strážca čistoty rasy a alchymista nového človeka: po vojne a víťazstve Nemeckej ríše ho čakala veľká univerzitná kariéra a uznanie.

Krv pre pôdu, jeho bláznivé ambície, veľkolepý plán Heinricha Himmlera, jeho najvyššieho nadriadeného.

Osvienčim, máj 1943 – január 1945.

Gregor je anjel smrti, doktor Josef Mengele.

6.

Hmla, prudké dažde, zima na južnej pologuli zachvátila Buenos Aires a Gregor leží na posteli v depresii. Dostal nádchu. Trasie sa pod perinou a pozoruje švába, ktorý vyletel z vetracej šachty. Naposledy na tom bol tak zle na jeseň 1944. Rusi postupne obsadzovali strednú Európu: vedel, že prehrali. Nemohol spať. Bol v koncoch. Jeho manželka Irene ho znova postavila na nohy. V lete prišla do Osvienčimu a ukázala mu prvé fotky syna Rolfa, ktorý sa narodil niekoľko mesiacov predtým. Strávili spolu pár idylických týždňov. Napriek jeho obrovskej úlohe – príchodu štyristoštyridsatich tisícov maďarských Židov, zažili spolu druhé medové týždne. Plynové komory pracovali naplno; Irene a Josef sa kúpali v rieke Sole pri Osvienčime. Esesáci zaživa pálili mužov, ženy a deti v jamách; Irene a Josef zbierali čučoriedky, z ktorých Irene zavárala džemy. Z krematórií šľahali plamene; Irene fajčila Josefovi a Josef dorážal na Irene. Za necelých osem týždňov bolo vyhladených vyše trisťtisíc maďarských Židov.

Keď sa Josef začiatkom jesene skoro zosypal, Irene zostala pri ňom. Prestáhovali sa do nového baraku s vaňou a kuchyňou, s Jehovovými svedkami ako služobníctvom.

Gregor pozoroval portrét Irene na nočnom stolíku. Obrázok bol z roku 1936. V tom roku sa prvýkrát stretli v Lipsku. Pracoval v univerzitnej nemocnici, Irene študovala dejiny umenia vo Florencii. Zasiahla ho ako blesk: mladá žena, devätnásťročná, blond vlasy, štíhle telo, pohľad ako Cranachova Venuša, ideál ženskej krásy.

Gregor zakašlal. Spomenul si na Irene v letných šatách, ako sa opierala o jeho ruku v anglickej záhrade v Mníchove, blažená Irene v Opli Coupé uháňajúcom po ríšskej diaľnici v ich svadobný deň, tesne pred vojnou. Pri pohľade na krásne pery svojej ženy na fotografii sa rozohnil po tisíci krát. Odmietla ho nasledovať do Argentíny s ich malým chlapcom, odmietla viesť život utečenca za oceánom. Meno Mengele je na americkom zozname vojnových zločincov a spomínalo sa v niekoľkých procesoch.

V skutočnosti sa ho zbavila. Celé tie roky, v lese a hostincoch okolo svojho bavorského úkrytu, cítil, ako sa navzájom čoraz viac vzdiaľujú. Sedlmeier, jeho otec a dvaja bratia, Karl a Alois, mu povedali, že Irene síce nosí čiernu, no utešuje sa s inými mužmi. „Aby ho kryla.“ Americkej vojenskej polícii povedala, že zomrel v boji. „Suka,“ vzdychol si Gregor v podkroví v hoteli Palermo. Keď sa vrátili z frontu, jeho známych privítali doma manželky ako hrdinov. Jeho žena sa po tom, ako ho vyslala do neznáma, zamilovala do obuvníka z Freiburgu.

7.

Gregor stál s uterákom okolo pásu v kúpeľni na poschodí a obdivoval svoje ploché brucho, telo bez jediného chlpu, jemnosť svojej pokožky. Vždy sa staral o svoju kožu. Bratia a Irene sa jeho márnivosti smiali. Trávil hodiny hydratovaním svojej pokožky a skúmaním sa v zrkadle. Nakoniec však uznali jeho

vrtoch, ktorý mu zachránil život. V roku 1938 vstúpil do SS a odmietol si dať vytetovať registračné číslo pod pazuchu alebo na hrud', ako to vyžadovali predpisy: keď ho Američania po vojne zatkli, považovali ho za obyčajného vojaka a prepustili ho po niekoľkých týždňoch.

Gregor sa priblížil k zrkadlu. Prezeral si obočie, mierne vystupujúce čelo, nos, zlovestné ústa, tvár a profil. Gúľal očami, chvíľu zvodne, chvíľu vážne a hrozivo. Inžinier árijskej rasy si dlho kládol otázku, aký je asi pôvod jeho zvláštneho mena. Mengele, to znie ako nejaký vianočný koláč alebo chlpatý pavúk. A prečo mal plet' a vlasy také tmavé? V Günzburgu ho spolužiaci prezývali cigán Beppo a odkedy sa ukrýva v Buenos Aires za temnými fúzmi, vyzerá úplne ako hidalgo, ako Talian: typický Argentínčan. Gregor sa usmial, keď si dal kolínsku a odhalil medzierku medzi hornými rezákmi. Napriek porážke a úteku, Malbrancovi, ktorého niet, zvíťazil nad horúčkou a aj vták mu stojí. Na muža v tridsiatich ôsmich rokoch, ktorého život a vojna nešetřili, je stále prítiažlivý. Gregor si učesal vlasy dozadu ako William Powell vo filme *Prípád zavraždeného kanárika*, obliekol sa a vyšiel na ulicu. Obloha bola jasná, od Rio de la Plata povieval osviežujúci vánok.

Niekoľko dní brázdil Buenos Aires. Obrovský bulvár Deviateho júla a na ňom obelisk; Corrientes, kabarety a kníhkupectvá; mrakodrap Barolo a secesné kaviarne na Avenida de Maio; trávniky v parku Palermo; živé tepny centra, pekárne a luxusné obchody na ulici Florida. Deň predtým sledoval výmenu stráží v pomalom rytme pred prezidentským palácom v Casa Rosada, nadšenie divákov okolo neho, ich rešpekt voči armáde. V Argentíne je armáda stabilizujúca inštitúcia, ako všade vo svete. Iba Nemci sa snažia zničiť svoje tradície kolektívnou vinou, mumlal si v metre, ktoré ho priviedlo späť na bulvár v štvrti Palermo.

Všade krásne ženy, kvety, túlavé psy, platany a kaučukovníky, vôňa cigár a grilovaného mäsa, obchody zásobené lepšie ako v Európe. Fotografie Alfreda Di Stéfana v bielom drese s čer-

veným pásikom klubu Atlético River Plate a portréty Carlosa Gardela a Augustína Magaldiho zdobia novinové stánky s rytinami Panny Márie, a aj najnovšie číslo časopisu *Sintonia* o hviezdach a hviezdčkách.

Gregor nastúpil na električku a splynul s masou chodcov a áut, mesto bolo odjakživa otvorené dezertérom a šarlatánom. Gregor s nikým neprehovoril ani jediné slovo. Vždy, keď na ulici zbadal Židov s červenou bradou, ktorí sem utiekli z Ruska pred cárskymi pogromami na začiatku storočia, prešiel na druhú stranu. Na mape si červenou zakrúžkoval štvrt' Villa Crespo a námestie Once, kde si Židia založili odevné dielne. Báľ sa, že by tam mohol naraziť na bývalého väzňa z Osvienčimu a ten by ho spoznal a odhalil.

Gregor si nevybral zle, Argentína bola na vzostupe, bola najrozvinutejšou krajinou Latinskej Ameriky. Zdevastovaná Európa bola odkázaná na dovoz základných potravín. Buenos Aires bolo plné kín a divadiel, šedých striech a školákov v slušných uniformách. A ako v Nemecku v čase Ríše, aj tu uctievali kult vodcu národa. Rozkošné duo, medveď v operetnej uniforme a po jeho boku vrabec ovešaný šperkami. Vykupiteľ a opovrhovaná: Juan Perón a Evita sa triumfálne pozerajú zo všetkých stien hlavného mesta.

8.

Gregor si kráti čas dešifrovaním príbehov o ich romanci v novinách. Stretli sa v januári 1944 na charitatívnej akcii na pomoc obetiam zemetrasenia v San Juane. Plukovník očaril mladú herečku Evu Duarteovú – Perón, jeden z najmocnejších dôstojníkov kamarily, obranca najslabších, bývalý športovec, výborný rečník, s očami rysa a indiánskymi črtami: vyzval na mobilizáciu celej krajiny na pomoc zničenému mestu.

Po večeri ide Perón do rozhlasu, Evita ho všade nasleduje, až na ministerstvo práce, kde spečatil jej osud. Jej vášeň a veľkorysosť ho opantali: zamestnal ju na sekretariáte a čoskoro žili

spolu. Evita sa mu úplne odovzdala: „Perón moje slnko, moja obloha, môj kondor lietajúci vysoko a ďaleko medzi vrcholmi, blízko pri Bohu. Zmysel môjho života.“

Perón pri manévroch získal ďalšiu hodnosť – stáva sa z neho minister vojny a viceprezident. Zvyšuje rozpočet vojenských síl, zakladá argentínske letectvo, vezie sa na vlne hrozby vzdušného útoku od brazílskeho suseda, ktorý však nikdy nezasiahol. Na konci svetovej vojny Spojené štáty vyzvali vojenskú juntú, aby usporiadala slobodné voľby. V septembri 1945 sa konal veľký pochod za slobodu a masy odporcov režimu vyrazili do ulíc. Argentína burácala, dôstojníci sa hádali, liberálnejší sa zbavili nacionalistov. Peróna zatkli a zbavili ho všetkých funkcií. Na výzvu CGT sa jeho priaznivci zmobilizovali, robotníci, odborári a chudoba vyšli do ulíc Buenos Aires a tiahli na Plaza de Mayo pred brány prezidentského paláca. Požadovali jeho prepustenie a návrat do vlády. Perón sa oženil s Evitou a o niekoľko mesiacov nato vyhral prezidentské voľby.

Obaja sú z vidieka, ambiciózni a pomstychtiví. Sú si takí podobní: on, rodák z pustých stepí štátu Chubut, otec nestály slaboch, matka prelietavá; ona, nelegitímna dcéra známeho miestneho farmára s dvoma rodinami. Evita ešte nebola na svete, keď Perón v šestnástich vstúpil medzi vojenských kadetov v roku 1911. Paraná, Andy, Misiones v Amazónii: mladý vojak spoznáva popri službe všetky kúty Argentíny a vidí, ako drú roľníci na poliach, robotníci v bitúnkoch v Buenos Aires, zaobchádzajú s nimi horšie, ako s dobytkom, o ktorý sa starajú. Nerovnosť a chudoba v bohatej krajine, ktorá je hlavným dodávateľom surovín do Anglicka, ale pravidlá určuje Anglicko: Briti kontrolujú železničnú sieť, banky si uzurpujú poklady prémie a z obrovských červených stromov quebracho extrahujú taníny. Majitelia pôdy majú v rukách všetku moc a usporadúvajú veľkolepé slávnosti. V Buenos Aires stoja vedľa seba paláce a slumy, divadlo Colón a bordely La Boca.

Kríza z roku 1929 položila Argentínu na kolená. Rozšírili sa rady nezamestnaných a bezdomovcov, štrajky paralyzovali

krajinu. Anarchistické gangy sa potulovali po krajine. Perón vyčkával. Vodcovia krajiny boli skorumpovaní a nehládali na nešťastie obyčajných ľudí. Udržovali v krajine núdzu, a hoci obhajovali demokraciu, vo voľbách podvádali. Tridsiate roky dvadsiateho storočia: ópiové pajzle, finančné škandály, éter a kokaín, ozbrojené prepadnutia. Počas tejto neslávnej dekády sa dospievajúca Evita dostala do Buenos Aires a stala sa herečkou.

Výrobcovia bezohľadne zneužívali chudobných. Evita zúrila: nikdy nezabudne a nikdy neodpustí. Snívala o tom, ako jedného dňa vyženie zradcov z ich špinavého brlohu, ako dá s'ťat' cukrovarníckych a dobytkárskych magnátov, a aj zahraničných kapitalistov, ktorí drzo vykorisťujú obyčajných ľudí, ako bola aj ona. Evita bola ešte fanatickejšia a vášnivejšia ako Perón.

V roku 1946 sa z nich stali páni Argentíny, podporovaní cirkvou, armádou, nacionalistami a proletármi: prišla hodina meča.

9.

Perónovci chceli oslobodiť Argentínu a nastoliť estetickú a priemyselnú ľudovú revolúciu. Prezident Perón nadával v rozhlase, pred ohromenými masami, gestikuloval a chvastal sa. Sľuboval koniec ponižovania, koniec závislosti a úžasný život, veľký skok vpred: bol spasiteľom, peronistický justicializmus vstúpil do dejín Argentíny.

Perón bol prvý politik, ktorý v Argentíne otriasol starou koloniálnou poľnohospodárskou spoločnosťou. Ako štátny tajomník hýčkal pracujúcich; ako prezident rozšíril verejné služby s podporou CGT, integrovanou do obrovského štátneho aparátu. Hlásal rast, sebestačnosť, pýchu a dôstojnosť: Perón zrušil výsady oligarchie, sníval o veľkosti, scentralizoval a znárodnil železnice, telekomunikácie, strategické sektory, ktoré boli dovtedy v rukách cudzincov.

Evita bola ikonou radikálnej modernizácie. Ako madona chudobných prijímala v slávnostných šatách odborové delegácie, navštevovala nemocnice a továrne, otvárala úseky ciest, rozdávala zubné protézy a šijacie stroje, vyhadzovala zväzky bankoviek z vlaku, v ktorom neúnavne cestovala po celej krajine. Zakladala nadácie pre pomoc najchudobnejším a znevýhodneným, šírila dobré meno peronistov v zahraničí, kde ju vítali burácajúce davy. V roku 1947, počas jej „dúhového“ turné, ju prijal pápež a niekoľko hláv štátov.

Perónovci boli sprostredkovatelia medzi ľuďom a božou vôľou. Zaviedli nový nacionalistický a autoritársky poriadok. Vyčistili univerzity, súdnictvo, tlač, štátnu správu; strojnásobili rady tajnej služby, mužov v béžových kaftanoch, kde všetci mali hnedé vlasy. Perón kričal „sandále, áno; knihy, nie!“ Jorge Luis Borges bol prepustený z funkcie v mestskej knižnici v Buenos Aires a bol povýšený do funkcie národného kontrolóra hydiny a králikov.

Perón myslí na každého. Človek bol preňho kentaur poháňaný protichodnými a nepriateľskými túžbami, ktorý hľadá a pritom cvála v oblaku prachu. Dejiny sú príbehom ľudských rozporov. Kapitalizmus a komunizmus ponížovali jedinca na úroveň hmyzu, prvý ho využíval, druhý ho zotročil. Len peronizmus prekonal individualizmus aj kolektivismus. Jednoduché a populárne učenie, ktoré ponúkalo bezprecedentný kompromis medzi telom a dušou, kláštorom a supermarketom. Perón svojim ľuďom sľuboval vertikálnu polohu kyvadla: výstup z veku kentaura pre Argentínu, národ kresťanský, národne uvedomelý a socialistický.

10.

Kentauri a chudobní, Gregor je voči absurdnej harmónii peronistických protikladov ľahostajný. Zatiaľ sa len snaží zachrániť si kožu.

Na južnú pologuľu sa vrátila jar a Gregor skončil s cestovaním. V polovici septembra 1949 získal povolenie na pobyt a začal pracovať ako tesár v okrese Vicente López, kam sa aj presťahoval – do myšacej diery so špinavým oknom, o ktorú sa delil s inžinierom a jeho vnučkou. Raz v noci Gregora prebudil detský plač. Horúce čelo, bledá tvár, dieťa sa zvijalo v kŕčoch. Otec v panike prosil Gregora, s ktorým doteraz neprehovoril ani slovko, aby čo najskôr zašiel po nejakého lekára. Gregor pošepkal inžinierovi do ucha, že ju dokáže vyliečiť, ale iba za predpokladu, že to nikomu neprezradí, lebo inak Gregor nič neurobí a jeho dcéra istotne zomrie, a keď ho zradí, neskôr sa mu pomstí.

Nikto nesmie vedieť, že je lekár. On, ktorý počas svojich štúdií na najlepších univerzitách v Nemecku tak veľmi opovrhoval ľuďmi, ktorí fyzicky pracujú, bol ochotný montovať podlahy a nosiť drevené trámy. Odkedy je na úteku, bol nútený zvyknúť si na úmornú fyzickú prácu, na nadľudskú záťaž. Na farme v Bavorsku musel čistiť stajne, stínať stromy, plietť zem. V Argentíne je už celé týždne a jeho život je naďalej strašný. Je osamelý. Odkedy je v Buenos Aires, je stále v strehu, aby neurobil chybu. Bojí sa, aby ho niekto nespoznal. Neustále má strach. Každý deň chodí do práce inou cestou. Pravidelne stretáva ľudí, ktorí hovoria po nemecky, no neodvážia sa im prihovoriť. Sníva o bravčovom kolene a o jablkovej šťave v nemeckých reštauráciách, ktoré objavil, keď sa v zime túlal po meste – podnik ABC úplne v centre, Zur Eiche na avenida Cramer, či Otto vo štvrti Chacarita – ale neodvážil sa do nich vojsť, rovnako, ako sa neodvážia hovoriť rodnou rečou na verejnosti. Má silný bavorský prízvuk. Neodvážil sa ani kúpiť si číslo časopisu *Der Weg*, mesačníka pre slobodu a poriadok. Jeho jedinou útechou bola pošta, ktorá mu ešte stále chodila do hotela Palermo. Vďaka priateľovi Sedlmeierovi bol stále v kontakte s Irene a svojou rodinou: cez poštovú schránku im posielal listy nasiaknuté melanchóliou a Sedlmeier mu zase preposielal listy a správy z Nemecka. Doma je všetko

v poriadku. Rodinná poľnohospodárska firma prekvitá, jej kolesá a kombajny sa predávajú „ako teplé rožky“, chválil sa otec. Nemecko sa ešte stále vyhrabáva spod sutín a pomaly sa začína zotavovať. Karl starší naňho čaká: hneď ako „ho prestanú prenasledovať pomstychtiví súdruhovia“, vráti sa k rodine a do predstavenstva firmy. „Josef, neľutuj sa, bojoval si na východnom fronte, už nie si malý chlapec. Buď trpezlivý, vždy v strehu, všetko dobre dopadne.“

11.

Gregor bol sám doma, zamkol sa na dva zámky, počúval Straussovú operu a študoval si časopis *Der Weg*. Spomínal na včerajší deň, ako dostal záchvat, pošmykla sa mu pila a takmer spadol z niekoľkokoposchodového dreveného lešenia. Život mu zachránil stavbyvedúci. Unavený z večného skrývania, v očakávaní, kedy sa vráti fantóm Malbranc, bežal do kiosku, kúpil si nostalgický časopis temného rádu a strčil si ho pod bundu.

Básne, vyumelkovaná próza, rasistické a antisemitské články, ako keby Tretia ríša ani nikdy nezanikla. Gregor si voľkal v teutónskom gýči spisovateľov, ktorých od konca vojny v Nemecku umlčali Spojenci. Starostlivo si prečítal inzeráty na poslednej strane. Lahôdky, pivovary, cestovné kancelárie, právnické firmy a kníhkupectvá, objavil celý nemecký svet v Buenos Aires a radoval sa, že konečne môže vyjsť zo svojej jaskyne a začať nový život.

Na druhý deň, keď odchádzal zo staveniska, sa vydal do sídla vydavateľstva Dürer, na ulicu Sarmiento číslo 542, kde sa stretol s Eberhardom Fritschom, riaditeľom a editorom časopisu *Der Weg*. V kancelárii zízal Fritsch na *Hauptsturmführera* Gregora, ktorý mu podal služobné doklady bez toho, aby odhalil svoju pravú identitu: vstup do nacistickej strany v roku 1937, do asociácie nacistických lekárov a SS o rok neskôr, vojenská služba v Tirolsku v zbore alpských lovcov, dobrovoľník

Waffen-SS, Centrálny úrad pre opätovné zaľudňovanie a rasy v okupovanom Poľsku, východný front po začiatku operácie Barbarossa s divíziou Viking, pobyt na Ukrajine, ofenzíva na Kaukaze, bitka pri Rostove na Done, obliehanie mesta Batajsk, Železný kríž prvej triedy. Hrdý Gregor rozpovedal Fritschovi, ako zachránil dvoch tankistov z horiaceho vozidla. Spomenul aj svoje maskovanie v zajateckom tábore v Poľsku. Ale nezmienil sa o Auschwitzi, vyhnanstve a ľútosti z odchodu z milovanej okupovanej vlasti, ani o nekonečnosti Buenos Aires a nostalgii po uniforme. Mal potrebu sa niekomu vyrozprávať.

Fritsch si zapálil cigaretu a pritakával. Dodnes má nádhernú spomienku na zraz Hitlerjugend, ktorého sa zúčastnil, keď mal štrnásť rokov. Bola to jeho jediná návšteva Nemecka v roku 1935 a neverí ani slovo o hrôzach, ktoré Spojenecká propaganda pripisuje nacizmu. „Židia a ich nafúkané klamstvá“ – Založil vydavateľstvo Dürer, aby pomohol vojakom ako Gregor. Literátom krvi a zeme cenzurovaným v Európe ponúka stĺpčky a ojedinelé možnosti privyrobiť si redakčnou prácou v tejto dobe hladu, kubistických prúdov, konzervovaného mäsa a kakaového prášku; priateľom, ktorí uviazli na brehoch Rio de la Plata, ponúka kontakty, sieť. Gregor uistil mladého Fritscha, že má „široký dosah“ a že sa nemusí obávať. V Argentíne, krajine utečencov, veľkej ako India, minulosť neexistuje. Nikto sa ho nebude pýtať, odkiaľ pochádza a prečo je tu. „Argentínci sa nestarajú o európske taľafatky a Židom vyčítajú, že ukrižovali Krista.“

Gregor si vypočul nadšeného Fritscha, ktorý mu opisoval oslavu anšlusu v Lunaparku v Buenos Aires. Keďže Argentína bola oficiálne neutrálna, stala sa hlavným partnerom nacistického Nemecka v Južnej Amerike počas vojny. Nemci cez ňu preprali milióny a milióny dolárov. Nakúpili devízy a suroviny. Nemecké špionážne služby založili regionálne sídlo v Buenos Aires. „Koncom roku 1943 sa zorganizovalo zvrhnutie proamerickej bolívijskej vlády. Perón a plukovníci, ktorí sa v ten rok ujali moci, sa snažili spojiť s Führerom.

Rozohnali demonštráciu na počesť oslobodenia Paríža a zakázali premietat' Chaplinovho *Diktátora*. Keď padol Berlín, Perón zakázal rozhlasovým staniciam šíriť správy: „Chceli sme vybudovať blok národov spriatelnených s nacistami, aby sme porazili Yankeeov. Donútili nás však prerušiť diplomatické styky s Nemeckom a následne mu vyhlásiť vojnu. Do konca zimy roku 1945 sme odolávali všetkými silami. Argentína bola poslednou krajinou, ktorá mala ísť do vojny...“ Zazvonil telefón. Fritsch stíchol a poslal Gregora von.

12.

Najradšej by tomu frajerovi s modrosivými očami vrazil päšťou do zubov. Alebo by ho zmlátil palicou po prstoch. Plesk, po hánkach alebo radšej po nechtoch. Áno, rád by vytrhal nechty na obidvoch rukách pána Fritscha, jeden po druhom by ich vyšklbával. Gregor v zadymenej kúpeľni Vicenta Lópeza predvádzal, ako vytrháva nechty Fritschovi a mumlal si: „Ako sa opovažujete, Eberhard, vy malé argentínske hovno? Strávili ste v Nemecku štyri týždne a kážete mi tu v dvadsiatich ôsmich rokoch? Áno, ‚hrôzy‘, ako hovoríte, existujú hrôzy, obliehané Nemecko sa muselo brániť, muselo rozdrviť sily skazy všetkými prostriedkami. Vojna nie je detská hra a nacizmus, vy úbohý blázon, sa neobmedzuje len na grandiózne choreografie Hitlerovej mládeže.“ Gregor odhodil zubnú pastu a ovládol sa. Príde neskoro na stavbu. Aj najmenšie meškanie mu môže uškodiť.

Gregor chodil stále častejšie do redakcie časopisu, centra nacistov v Buenos Aires. Naďabil tam na istého surovca, o ktorom počul v Osvienčime, bol to jeden z jeho pravidelných dodávateľov: vždy a všade ho sprevádzal mastif vycvičený trhať ľudské mäso. Josef Schwammberger mal na starosti pracovný tábor a likvidáciu niekoľkých get v Poľsku. V redakcii sa zoznámil aj s novinárom Reinhardom Kopsom, špecialistom na židovsko-slobodomurárske prisahania, bývalým agentom

Himmlerovej tajnej služby na Balkáne. Fritsch ho považoval za priateľa, „výkvet, ktorý sa zaslúžil o úspech časopisu *Der Weg*“. Stretol tam taktiež autora Willema Sassena, ktorého zanietené články si Gregor všimol už predtým. Pil whisky v neprimeraných množstvách a ustavične fajčil. (Gregor nefajčí.) Holanďan v pruhovanom obleku, ktorý ovláda niekoľko jazykov, naňho urobil dobrý dojem. Gregor chodil na univerzite iba na prednášky svojej špecializácie a aj v Osvienčime sa venoval iba svojim záležitostiam. Nikdy sa nezapodieval radovými esesákmi. Stretával sa len s vedúcimi lekármi a veliteľmi táborov. Vždy nenávidel priemernosť.

Obidvaja fúzatí muži boli opatrní. Rovnako ako Gregor, bol Sassen dobrovoľník v skupine holandských SS, bojoval na ruskom fronte a prenikol na sovietske územia až po Kaukaz, kde bol vážne ranený. Rovnako ako Gregor aj Sassen bol propagandista Ríše v Belgicku a veľký kolaborant. Po vojne ho zatkli v Holandsku a odsúdili na dlhé roky väzenia. Dvakrát sa mu však podarilo ujsť, až sa dostal do Írska. Neskôr sa na palube malej bárky preplavil z Dublinu až do Argentíny.

Sassen uznáva kultivovanosť a silu presvedčenia svojho nového priateľa. Pre Gregora je to prvý muž, ktorému od svojho príchodu do Buenos Aires dôveruje. Odhalil mu svoju pravú identitu a minulosť. Gregor sa nechal Sassenom opanť ako mnohí pred ním, ako prvé ženy, aj Fritsch, ktorý mu platí nájom a dáva mu aj slušný plat. Sassen, výrečný ľstivý Holanďan sa za pár mesiacov naučil dokonale po španielsky a teraz robí v Argentíne diery do sveta. Jeho adresár na Gregora zapôsobil. Holanďan mu sľúbil, že hneď ako to bude možné, ho predstaví Rudelovi, ktorému občas robil vodiča a poslíčka. Áno, tomu slávnemu plukovníkovi Hansovi Ulrichovi Rudelovi, esu Luftwaffe, pilotovi s najväčším množstvom ocenení v nemeckej histórii (2530 misií, 532 zničených tankov). Ďalší utečenec v Argentíne a jedna z veľkých postáv vojnového Nemecka. Stretáva sa s prezidentom Perónom, ktorý „si na Nemcov vždy nájde čas.“